

zastavo — in to je zanimivo zlasti v dveh ozirih. Protestantizem in svobodomiselstvo! Dolgoletni dogmatični boji, ki so se vršili takoj v začetkih nove cerkve čistega evangelija, imajo tako malo skupnega s sedanjim bojnim hrupom modernih svobodomiselnih strank, ki izdajajo kot parolo smrt vsaki religiji, da je združitev obeh pojmov — svobodomiselstva in starega protestantizma — lep dokument za anahronizmov polne naše čase. Trubar, „ki se je vitežko boril proti zlodju in vsem krivim učenikom ter blaženo dokončal svoj tek“, kakor mu je značilno govoril ob grobu Jakob Andreä (str. 85), bi se zelo težko znašel v družbi svojih sedanjih svobodomiselnih proslavljavcev. Še zanimivejše pa je, da je postalo Trubarjevo ime deviza narodnih gorečnikov obeh deželnih narodnosti. Da pošilja prispevke za Trubarjevo številko Hofrat

BELOKRANJSKI ŽENIN IN NEVESTA

Profesor Dr. Arnold Luschin R. v. Ebengreuth, ki ga je neplemenitega rodil naš lepi ribniški kraj, je še umljivo, ker je vsakomur znano, da sta protestantizem in germanizacija dandanes dvojčka. Da pa dviga tudi slovensko svobodomiselstvo v imenu narodnosti Trubarja na ščit, je nekoliko težje razumeti. Elze dobro karakterizira Trubarja, ko pravi: „Was Truber... beseelt hat, das war Liebe zum Evangelium, für welches er Vaterland, Freunde, Ehre und zeitliches Vermögen dahinten ließ.“ (Str. 80.) Slovenski svobodomiselci, ki stoje na stališču absolutne narodnosti, bodo potemtakem prav težko opravičili pred svojo vestjo in svojo logiko slepo navdušenje za Trubarja, ker je iz dr. Elzejevih besed jasno, da je bilo njegovo delo in teženje bistveno različno od njihovega. Toda Trubar nam je dal slovstveni jezik in to je njegova zasluga; vprašanje, kaki namenil so ga vodili pri tem, še ne

ovrže dejstva. Res je, dobri ljudje! Ali potem dajmo zaslužni križec tudi solncu, ki nam prikljče setev iz tal, postavimo spomenik toplemu dežju in blagi rosi, ki nam napaja žetev; kajti njih delovanje je velezaslužno, četudi nezavestno. — Med lepim najlepše pa je, da je tudi slovenska umetnost ob Trubarjevem jubileju proslavila njegov spomin; „Slovan“ mu je posvetil eno izmed svojih letošnjih števil. Govekar je slabo posnel Hegemannov članek, Lah je objavil nekaj takozvanih aforizmov o reformaciji, mlajši naši literati pa so marljivo iskali književnih motivov iz protestantske dobe ter sad svojega truda tudi obelodanili. Kako beraško in prisiljeno je navduševanje za Trubarja, se je pri tem jasno pokazalo, ker iz reformacije same niso mogli dobiti ne enega krepkega umetniškega impulza in so zato morali poezijo, v kolikor se je dalo, iz sebe prenesti v protestantovsko dobo. — Tako je tedaj. Trubar je začetnik slovenskega slovstva, torej ga morajo slaviti nemški nacionalci; Trubar je fanatik čistega evangelija, torej je dolžnost svobodomiselcev, da mu pojejo veliko hvalo; Trubar je suhoparen predikant protestantske dogmatike, torej najpripravnější predmet, da ga obdela slovenska literatura — in če tudi ne bi bilo vse tako, trdijo izkušeni ljudje, da nedolžno navduševanje nikoli ne škoduje.

○1960

Hrvaška.

Socialni tečaj. (Držan 24., 25. in 26. travnja 1908. u nadbiskupskom sjemeništu u Zagrebu.) Izdao „Zbor duhovne mladeži zagrebačke“. Zagreb 1908. Str. 152. Mala 8°. — Drobna knjižica je sad velikonočnega socialnega tečaja, ki so ga priredili v zagreškem semenišču dr. Krek, dr. Lampe, dr. Horvat, dr. Milobar in dr. Janda. V njej so obdelane na kratko, v jasnih, načelnih potezah vse panoge socialnega vprašanja: kmetijsko in delavsko vprašanje, temeljni principi narodnega gospodarstva, seljaška zadruha, glavno o raznih organizacijah ter zgodovinski pregled hrvaškega kmetijskega položaja. Pri tem majhnem obsegu ni pričakovati znanstveno vsestransko obdelanih razprav, knjiga naj bi bila marveč le načrt študija za tiste, ki se hočejo pečati s sociologijo; istemu namenu je imel služiti tudi tečaj sam. — Med hrvaško akademsko mladino opažamo zadnji čas tako živahno in tako vsestransko stremljenje po delu, da nas navdaja z najlepšimi upi za bodočnost bratskega naroda. Na čelu prosvetnim težnjam hrvaškega katoliškega dijaštva stoji „Zbor duhovne mladeži v Zagrebu“, ki je pred kratkim obhajal petindvajsetletnico svojega obstanka. To literarno društvo je prestopilo po petindvajsetih letih v popolnoma nov štadij. Medtem ko je prej oskrbovalo Hrvatoma večinomoma le nabožne knjige ter prevode mladinskih pisateljev, posvečuje sedaj vso pažnjo apologetiki in socialnemu vprašanju, kar je znamenje, da dobro razume duha časa in poklic sedanjega dijaštva. Med apologetskimi spisi omenjam zlasti lepo, poljudno in pregledno pisano Hasertovo razpravo „Što je čovjek?“ ter duhovito apologetiko Morawskega „Večeri na Ženevskom jezeru“. V najnovejšem času pa je zavzelo socialno vprašanje prvo mesto. Lepo znamenje za zagreške bogoslovce je, da iz lastnega nagiba skrbe

za socialno izobrazbo v semenišču, dasi nimajo niti na vseučilišču, niti v bogoslovnici stolice zanjo. Ko poleti mladi rod bogoslovcev iz semenišča med ljudstvo, bo hrvaška socialna in politična organizacija dobila po teh mladih organizatorjih močan krščansko-socialni temelj, ki ji je porok zdravega razvoja. Tesni, prijateljski stik bogoslovcev s katoliškimi laičnimi akademiki, čigar uspeh se kaže v prekrasnem dijaškem glasilu „Luči“, obljubljuje močno enotnost stranke in tudi od pomoč proti nenačelni razkosanosti hrvaške politike.

J. K.

„Pravo Hrvatske na posebne poštanske marke.“ Napisao Peroslav Paskiević-Čikara, zamjenik tajnika trgovačko-obrtničke komore. Vel. 8°. Str. 57. Cena 80 vinarjev. — Hrvaški časopisi so se lanskega leta večkrat bavili z vprašanjem hrvaških poštinih mark, a pisatelj Paskiević je napisal o tem zanimivo študijo, v kateri je jasno dokazal pravo Hrvaške na posebne marke. Izvestno bode marsikoga zanimalo, če tudi mi nekoliko izpregovorimo o tem na prvi pogled neznatnem, a v resnici zelo važnem vprašanju.

Poštne marke niso dolgo v rabi. V Avstriji in na Beneškem so uvedene leta 1850., na Ogrskem 1871., v Bosni 1879., v Srbiji 1866., v Črni gori 1874., na Ruskem 1858., na Finskem 1856., na Danskem 1858., v Islandiji 1873. itd. Ko se je delala ogrsko-hrvaška pogodba, je bila institucija mark še v povojih in celo Ogrska ni temu pripisovala velike važnosti in rabila do leta 1871. edinstvene avstrijske marke. Šele ko so se na Ogrskem spomnili politične važnosti poštinih mark, so vpeljali prve ogrske marke. Mažari so vedeli, da bi Hrvati imeli pravico tudi na svoje marke, zato so prve ogrske marke brez vsakega napisa in imajo samo skupni grb. Bali so se, da ne bi Hrvati zahtevali svojih mark. Ker se ni na Hrvaškem nobeden spomnil važnosti posebnih poštinih mark, so dobili Mažari že več poguma in izdali leta 1874. druge marke brez skupnega grba z napisom „Magyar királyi posta“, kateri je še danes v rabi. Pisatelj dokazuje, da bi morale na Hrvaškem po pogodbi od leta 1868. biti marke s samo hrvaškim napisom, le oblika in njihov načrt bi mogel biti enoten, in sicer skupni grb, nikakor pa ne, kakor je na markah od leta 1901. do danes legendarna turul-ptica, katera je simbol mažarske imperijalistične politike. Tudi primeri v drugih zemljah, katere imajo podobni državnopravni položaj kakor Hrvaška, to dokazujejo. Ko je Avstrija izdala leta 1850. prve marke, spadala je pod njo še Lombardija in Benetke, za katere je izdala posebne marke. Podobno je tudi v Islandiji, ki spada pod Dansko. Še celo Rusija, ta avtorska in centralistična država, je dala Livoniji, Poljski in Finski posebne marke. Na koncu navaja pisatelj več jasnih dokazov, iz katerih sledi, da bi Hrvati morali imeti posebne marke in priobčuje načrt hrvaške marke, ki je povsem v skladu državne zaednice. Za temelj je vzeta ogrska marka, katera je sedaj v tečaju, izpuščena je ogrska pusta in ptica turul, namesto nje vzet skupni grb in diplomatični naslov: Hrvatska. Razpravo dobro pojasnjujejo odtiski raznih poštinih mark, a zanimivo je tudi poglavje o poštinih pečatih, ki pokazuje, kako so Mažari od leta do leta napredovali in uvedli ponekod že čisto mažarska imena krajev. Knjižica, ki

je vsestransko zanimiva, pa bode opomnila hrvaške politike, da izvojujejo od Mažarov tudi glede poštinih mark ono, na kar se poprej ni pazilo, a vendar hrvaškemu narodu po vsej pravici pripada.

Gradja za povijest školstva kraljevina Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas.

Pribrao i uredio Antun Cuvaj. Knjiga prva. Od najstarijih vremena do godine 1835. — Str. XXIII. + 938 v velikem obliku. — To je naslov knjige, ki je znamenita prikazen v hrvaškem slovstvu in bogato vrelo za preiskovanje hrvaške kulturne zgodovine. Pisatelj je naslovil svoje delo „gradja (gradivo) za povijest školstva“; ker bi se na podlagi tu zbranega gradiva morala šele napisati šolska zgodovina, ali se je vendar trudil, da sestavi gradivo v neko celoto in poedine dobe tako zaokroži, da čitatelj več najde, kot naslov obeta. Dragoceno, tu zbrano gradivo je zbiral pisatelj petnajst let. Kot deželni šolski nadzornik je skrbno preiskal razne šolske spominske knjige in službene spise, prezrl pa ni tudi raznih tiskanih drobtin, priobčenih v raznih knjigah, časopisih in dnevnih listih. Da bode celo delo bolj pregledno, je porazvrstil gradivo v kronološkem redu po poedinih vladarjih. V prvem delu govori o šolah v hrvaških pokrajinah do utemeljenja kraljestva (l. 924.). V tem času se seveda ne more govoriti o pravih šolah. Prva znamenja kulturnega stanja na Hrvaškem so bile pač kakor tudi drugod, krščanske cerkve, a prvi učitelji duhovniki in menihi. S sv. krstom so stopili tudi Hrvatje na polje kulturno. Ivan iz Ravne je pokrstil onih pet bratov, kateri so privedli Hrvate na jug, in njihovi dve sestri, Tugo in Vugo. V Bijaču je dala Vuga sezidati samostan sv. Marije in tam zbrala najbolj odlične hrvaške deklince, da jih nauči brati in pisati in učvrsti v krščanskih čednostih. Največ zaslug za razvitek samostanskih šol ima benediktinski red, ki je bil posebno v Dalmaciji zelo razprostranjen. V drugem delu pripoveduje pisatelj o šolah za vladanja kraljev iz narodne dinastije (924—1102). Tudi v tej dobi ni bilo drugih razen samostanskih in katedralnih šol, a je bila velika borba za narodni jezik v cerkvi. V času kraljev iz hiše Arpadove (1102—1300), kakor beremo v tretjem oddelku, se ni glede šol mnogo spremenilo. Vendar je treba omeniti, da so se razen cistercitov v trinajstem stoletju naselili na Hrvaškem frančiškani, dominikanci in pavlini, ki so kasneje na šolskem polju razvili veliko delavnost. V četrtem oddelku za kraljev anžuvinske hiše (1300—1382) je najznamenitejši pojav zagrebški škof blaženi Augustin Kazotić, ki je razen mnogih drugih važnih naprav uredil semeniške šole, v katerih so poučevali kanoniki. Več Hrvatov je v tej dobi pohajalo tudi razna znamenita vseučilišča v tujini. V naslednji dobi za vladanja kraljev iz raznih hiš (1382—1527) nahajamo razen že omenjenih šol prve začetke ljudskih šol. V to dobo spada tudi izum tiska in početek hrvaške umetne književnosti (Marko Marulić). Zanimiv je odsek za vladanja kraljev iz habsburške hiše (1527—1740). Pisatelj opisuje razvitek šol za vsakega poedinega vladarja, v tej dobi je šolstvo že precej napredovalo. Omenja zasluge raznih redov za šolo, opisuje reformacijo in razne turške bojeve in posebej navaja Srbe, ki so se za Leopolda I. selili na Hrvaško in njihovo delovanje na šolskem polju. Tudi utemeljenje vojaške Krajine je